



เอกสารประกอบการจัดแสดงนิทรรศการ
เนื่องในวันรัฐธรรมนูญ ประจำปี ๒๕๔๕

เรื่อง

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน
๕ ปีผ่านพ้น... ปวงชนได้อะไร ?

ระหว่างวันที่ ๖ - ๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๕
ณ ห้องโถง อาคารรัฐสภา ๑ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร



เอกสารประกอบการจัดแสดงนิทรรศการ
เนื่องในวันรัฐธรรมนูญ ประจำปี ๒๕๕๕



เรื่อง

**รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน
๕ ปีผ่านพ้น... ปวงชนได้อะไร ?**

สงพิมพ์รฤกา

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

ระหว่างวันที่ ๖ - ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๕
ณ ห้องโถง อาคารรัฐสภา ๑ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สารบัญ

	หน้า
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับรัฐธรรมนูญไทย	๑
ประวัติรัฐธรรมนูญไทย	๕
รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน : ๕ ปีผ่านพ้น ปวงชนได้อะไร ?	๑๒
การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของประชาชน	๑๔
- สิทธิในการได้รับบริการทางด้านสาธารณสุข	๑๖
- สิทธิทางการศึกษา	๑๗
- สิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย	๑๘
- สิทธิในการรับรู้ข่าวสารของราชการ	๒๐
- สิทธิในทางอาญา	๒๒
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ	๒๔
การปรับปรุงโครงสร้างสถาบันทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ	๒๙
- การเลือกตั้ง	๒๙
- รัฐสภา	๓๓
- คณะรัฐมนตรี	๓๙

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ๕ ปีผ่านพ้น... ปวงชนได้อะไร ?

เจตนารมณ์หลักของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ นอกเหนือจากการปฏิรูปทางการเมืองแล้ว ยังมีสาระสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครอง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้างสถาบันทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ "รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน" จึงเป็นชื่อเรียกกันโดยทั่วไปอย่างเหมาะสมของรัฐธรรมนูญฉบับนี้

นับจากวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้

ถึงวันนี้... เป็นเวลากว่า ๕ ปี ที่บทบัญญัติต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญได้อนุญาตให้สานต่อตามเจตนารมณ์ปรากฏให้เห็น เช่น องค์การอิสระทางการเมืองที่มีบทบาท อำนาจหน้าที่ขับเคลื่อนการปฏิรูปทางการเมืองได้รับการจัดตั้งขึ้น บทกฎหมายที่แสดงให้เห็นถึงการปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ได้รับการประกาศใช้บังคับหลายฉบับ และโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตามรัฐธรรมนูญ เช่น รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และพรรคการเมือง ต่างมีผลงานเพื่อสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งให้กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ผลที่เกิดขึ้นในรอบ ๕ ปี ที่ผ่านมานี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความคาดหวังจากประชาชน เป็นเพียงมาตรการหนึ่งในหลายมาตรการ ที่พยายามแก้ไขปัญหาทางการเมือง เพื่อหวังให้การเมือง หรือสถาบันทางการเมืองมีบทบาทในการแก้ปัญหาสำคัญของชาติอย่างแท้จริง

หากดำเนินการได้ครบถ้วนตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญเมื่อใด ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยย่อมได้รับผลแห่งการดำเนินการเมื่อนั้น....

แล้ว....จะเป็นเมื่อใด ?....

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กับรัฐธรรมนูญไทย

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๗ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบรมเชษฐาธิราชพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ ปี ๒๔๖๘ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก และปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอันเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ อย่างไรก็ตาม พระองค์ทรงตั้งพระราชปณิธานที่จะสานต่อพระราชกรณียกิจที่บูรพกษัตริย์ได้ทรงวางรากฐานไว้ เพื่อประโยชน์สุขแก่อณาประชาราษฎร์ โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจที่จะทรงให้พสกนิกรของพระองค์มีสิทธิมีเสียงในการปกครอง

พระราชกรณียกิจด้านการเมืองการปกครอง เป็นหนึ่งในพระราชกรณียกิจที่สำคัญที่สุดในรัชกาลของพระองค์ โดยมีพระราชประสงค์ที่จะเห็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้น อันเป็นการเกิดขึ้นจากรากฐานที่มั่นคงและพัฒนาไปสู่เบื้องบน จนกลายเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง การดำเนินนโยบายดังกล่าวนี้ เป้าหมายสำคัญคือ ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วม รับรู้ และสนับสนุนอย่างมีความรู้ และเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพ บทบาท และหน้าที่ของตนเอง เพื่อจะได้ไม่ตกเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ทรงเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ๒ ครั้ง ในรัชสมัยของพระองค์ ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕

๑ การร่างรัฐธรรมนูญครั้งแรก

เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยาภิรมย์ภักดี (Dr. Francis B. Sayre) อดีตที่ปรึกษาราชการกระทรวงการต่างประเทศ (สมัยรัชกาลที่ ๖) ที่อยู่ระหว่างกลับมาเยือนประเทศไทย และพักอยู่ที่ไฮเติลพญาไท พระองค์ทรงตั้งเป็นพระราชปณิธาน ๙ ข้อ เกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมืองที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่

พระราชหัตถเลขาดังกล่าวเป็นภาษาอังกฤษ ทรงใช้ชื่อว่า "Problems of Siam" พระราชปณิธาน ๒ ข้อแรกว่าด้วยการสืบราชสมบัติ ข้อที่ ๓ และ ๔ ว่าด้วยความพร้อมของประเทศไทยที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบมีรัฐสภา ข้อที่ ๕ ว่าด้วยบทบาททอภีร์รัฐมนตรี ข้อที่ ๖ และ ๗ ว่าด้วยความเหมาะสมที่จะมีนายกรัฐมนตรี ข้อที่ ๘ ว่าด้วยการดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ และข้อที่ ๙ ว่าด้วยการให้ชาวจีนในประเทศไทยมีสัญชาติไทย

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๔๖๙ พระยาภิรมย์ภักดี ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลตอบพระราชปณิธาน สรุปได้เป็น ๓ หัวข้อใหญ่ คือ ข้อที่ ๑ ว่าด้วยการสืบราชสมบัติ ข้อที่ ๒ ว่าด้วยโครงสร้างของรัฐบาล และข้อที่ ๓ ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ การคลังของประเทศไทย ส่วนปัญหาการแก้ไขเรื่องสัญชาติของชาวจีนในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีข้อมูลเพียงพอ จึงไม่แสดงความเห็น

พร้อมกันนี้ พระยากัลยาณไมตรีได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับสั้น ๆ มีเพียง ๑๒ มาตรา ใช้ชื่อว่า *"Outline of Preliminary Draft"* เพื่อแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของรัฐบาลที่จะมีขึ้น

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งสำเนาพระราชหัตถเลขาที่เป็นพระราชปจฉา และหนังสือของพระยากัลยาณไมตรี ให้สมาชิกอภิรัฐมนตรีสภาเพื่อพิจารณา และเมื่อสมาชิกอภิรัฐมนตรีสภาพิจารณาแล้วเห็นว่า ยังไม่เหมาะสมที่ประเทศไทยจะเปลี่ยนรูปการปกครองตามแนวทางที่พระยากัลยาณไมตรีเสนอ แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ จึงหยุดชะงักลง

๑ การร่างรัฐธรรมนูญครั้งที่สอง

ระหว่างเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกาในปี ๒๔๗๔ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานสัมภาษณ์แก่นักหนังสือพิมพ์เดลีเมลล์ (๓ มิถุนายน ๒๔๗๔) มีเนื้อหาบางตอนเกี่ยวกับจะทรงลดพระราชอำนาจของพระองค์ โดยจะพระราชทานเสียงและสิทธิในการปกครองแก่ราษฎร โดยเริ่มต้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป "... จะได้ทรงทดลองให้ราษฎรได้มีเสียงในการนคราภิบาลเป็นเสมือนบทเรียนครั้งแรกในเร็ววัน ..." และ "... จะให้ราษฎรมีอำนาจในการปกครองขึ้น ..."

หลังจากที่เสด็จพระราชดำเนินกลับถึงประเทศไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีวิสารวาจา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ และนายเรมอนด์ บี. สตีเวนส์ ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ เข้าเฝ้าฯ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้บุคคลทั้งสองร่างรัฐธรรมนูญ ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อพระองค์จะทรงพิจารณาและประกาศใช้เพื่อเป็นของขวัญแก่พสกนิกร ในคราวสมโภชพระนคร ๑๕๐ ปี ในเดือนเมษายน ๒๔๗๕

ทั้งสองดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๗๔ โดยใช้ชื่อว่า *"An Outline of changes in the Form of Government"* มีลักษณะเป็นร่างรัฐธรรมนูญที่เกือบสมบูรณ์ ร่างดังกล่าวนี้กำหนดรูปแบบการปกครอง กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร องค์ประกอบของสภาผู้แทนราษฎร ให้มีสมาชิก ๒ ประเภท ประเภทที่ ๑ มาจากการเลือกตั้งของราษฎร และประเภทที่ ๒ มาจากการเลือกตั้งของพระมหากษัตริย์

พร้อมกันนี้ ทั้งสองได้บันทึกความเห็นของตนว่า ยังไม่ถึงเวลาที่ประเทศไทยจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ในขณะนั้น) จนกว่าจะได้จัดการศึกษาให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง และประชาชนมีประสบการณ์เกี่ยวกับการปกครองตนเองอย่างเพียงพอ โดยขอให้เริ่มต้นที่การปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบเทศบาลที่กำลังดำเนินการไปก่อนจะเป็นการเหมาะสมกว่า

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ส่งร่างรัฐธรรมนูญนี้ไปให้สมาชิกอภิรัฐมนตรีสภาในวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๔๗๔ เพื่อพิจารณาปรึกษาหารือ ผลปรากฏว่าสมาชิกอภิรัฐมนตรีสภาไม่เห็นด้วยที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ

หนทางที่จะพระราชทานสิทธิในการปกครองตนเอง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงสะดุดลงอีกครั้ง อันเป็นการสะดุดลงจนกระทั่งคณะราษฎรก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เพื่ออัญเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไปภายใต้รัฐธรรมนูญ

ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

การสมโภชพระนคร ๑๕๐ ปีผ่านไปไม่นานนัก วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎร ที่ประกอบด้วย คณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ได้ร่วมกันก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในขณะที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ สวนไกลกังวล หัวหิน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์

การเปลี่ยนแปลงการปกครองดำเนินไปอย่างสงบ เพราะ “... คณะราษฎรไม่ประสงค์ จะแย่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์ยิ่งใหญ่ก็เพื่อจะให้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เสด็จกลับคืนสู่พระนคร และทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยอยู่ใต้ รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งคณะราษฎรได้สร้างขึ้น ...”

วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๕ ผู้แทนคณะราษฎรเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว ณ วังสุโขทัย เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พระองค์ทรงรับร่างดังกล่าวไว้เพื่อพิจารณา และเมื่อทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า มีเนื้อหาสาระที่ต้องการใช้ บังคับไปพลางก่อนเป็นการชั่วคราว พระองค์จึงเดิมคำว่า “ชั่วคราว” ท้ายชื่อพระราชบัญญัติ และทรงลง พระปรมาภิไธยในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ พร้อมทั้งมีพระราชกระแสรับสั่งให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะ อนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นบังคับใช้เป็นการถาวรต่อไป

หลวงประดิษฐมนูธรรม ได้ชี้แจงต่อสภาผู้แทนราษฎรในการประชุมครั้งแรก วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ ว่า “ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ เป็นธรรมนูญชั่วคราว เพราะว่าเราได้สร้างขึ้นด้วย เวลาฉุกเฉินทุกกระทันหัน ...” สภาผู้แทนราษฎรจึงมีมติให้ตั้งคณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น จำนวน ๗ คน มีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นประธาน

ระหว่างที่ร่างรัฐธรรมนูญ คณะอนุกรรมการได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว เพื่อทรงทราบตลอดเวลา ดังคำแถลงของพระยามโนปกรณนิติธาดา ในคราวเสนอร่างรัฐธรรมนูญ ต่อสภาผู้แทนราษฎร ตอนหนึ่งว่า “... ในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ อนุกรรมการได้ทำการติดต่อกับพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา จนถึงอาจจะกล่าวได้ว่า ได้ร่วมมือกันทำข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายและทรงเห็นชอบด้วยทุกประการแล้ว ...”

สภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบในรัฐธรรมนูญ ในวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพิจารณาเห็นว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสำคัญ จึงโปรดเกล้าฯ ให้โทรหลวง หากุศที่เหมาะสมในการประกอบพระราชพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ และรับสั่งให้จัดทำร่าง รัฐธรรมนูญเป็นสมุดไทย จำนวน ๓ ฉบับ ตามแบบอย่างโบราณราชประเพณี เมื่อครั้งจัดทำกฎหมายตรา สามดวง

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพระราชพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ท่ามกลาง อุดมสำนึบชาติ มีพระบรมวงศานุวงศ์ ทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนาบดีราชบริพาร เฝ้าเบื้อง บาทบงกชพร้อมกัน

อาลักษณ์ได้อ่านพระราชปรารภในการพระราชทานรัฐธรรมนูญ จากนั้นพระยามโนปกรณนิติธาดา ประธานคณะกรรมการราษฎร ทูลเกล้าฯ ถวายร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยที่ละฉบับ รวม ๓ ฉบับ แล้วพระราชทานให้พระยามโนปกรณนิติธาดาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ จากนั้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกครั้งหนึ่ง ต่อจากนั้นพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่เจ้าพระยาพิชัยญาติ ประธานสภาผู้แทนราษฎรในฐานะผู้แทนของปวงชนชาวไทย

เจ้าพระยาพิชัยญาติ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้กราบบังคมทูลพระกรุณาสนองพระราชปรารภในการพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออก สืบบัญชีรทกษิณ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม โดยเบื้องล่างมีทหารกองเกียรติยศ นายกรัฐมนตรี ประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และประชาชน เฝ้ารับเสด็จอย่างเนืองแน่น

ถึงวันนี้ . . . เป็นเวลากว่า ๗๐ ปี ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนชาวไทย

ถึงวันนี้ . . . เป็นเวลากว่า ๗๐ ปี ที่ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ถึงวันนี้ . . . ปวงชนชาวไทย ได้รับสิทธิและเสียงในการปกครองตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วหรือยัง . . . ?

ประวัติรัฐธรรมนูญไทย

เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎรได้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญ และนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถัดมาวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ หลังจากนั้นเป็นต้นมา ประเทศไทยได้ก้าวสู่ยุคการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริแก่คณะราษฎรว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับเป็นการชั่วคราว สมควรที่สภาผู้แทนราษฎรที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญจะได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่เพื่อใช้บังคับเป็นการถาวร สภาผู้แทนราษฎรจึงได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมีเนื้อหาสาระเป็นการจัดตั้งองค์การทางการเมือง เพื่อรองรับการใช้อำนาจอธิปไตย และเมื่อดำเนินการร่างแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยและพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ปวงชนชาวไทย ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

ถึงวันนี้เป็นเวลากว่า ๗ ทศวรรษ ที่ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการจัดระเบียบการปกครองประเทศ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว สถานการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องมีการ ปรับปรุงและประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ถึง ๑๖ ฉบับ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕

คณะราษฎรจัดทำขึ้น โดยหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ร่างภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ มีบทบัญญัติ ๓๙ มาตรา

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ กำหนดให้รัฐสภามีสภาเดียว คือ สภาผู้แทนราษฎร มีสมาชิกจำนวน ๗๐ คน มาจากการแต่งตั้งโดยคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ให้ฝ่ายบริหารประกอบด้วยประธานคณะกรรมการราษฎร และกรรมการราษฎร จำนวน ๑๔ คน ทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงถูกยกเลิกไป รวมเวลาการบังคับใช้ ๔ เดือน ๑๓ วัน

๒. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕

สภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน ๗ คน ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อร่างแล้วเสร็จ เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา เมื่อสภาผู้แทนราษฎร เห็นชอบแล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ มีบทบัญญัติ ๖๘ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสภาเดี่ยว คือ สภาผู้แทนราษฎร มีสมาชิก ๒ ประเภท คือ สมาชิกที่
มาจากการเลือกตั้ง และสมาชิกจากการแต่งตั้ง ทั้งสองประเภทมีจำนวนเท่ากัน

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่น้อยกว่า ๑๔ คน แต่ไม่
เกิน ๒๔ คน

ระหว่งการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ๓ ครั้ง ครั้งแรก เป็นการ
เปลี่ยนนามประเทศ จาก “ประเทศสยาม” เป็น “ประเทศไทย” ครั้งที่ ๒ ขยายเวลาให้มีสมาชิก
ประเภทแต่งตั้งออกไปอีก ๑๐ ปี และครั้งที่ ๓ ขยายเวลาการดำรงตำแหน่งของสมาชิกประเภทเลือกตั้ง
ออกไปคราวละ ๒ ปี เนื่องจากสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้ไม่อาจจัดให้มีการเลือกตั้งได้

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยกเลิกโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
๒๔๘๙ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙ รวมเวลาการบังคับใช้ ๑๓ ปี ๔ เดือน ๒๙ วัน

๓. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ บังคับใช้มาเป็นเวลา
นานกว่า ๑๓ ปี เหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึง
ขาดความสอดคล้องกับความเป็นจริง สมควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของ
ชาติ ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙ มีบทบัญญัติ ๙๖ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสองสภา คือ พฤษสภา ประกอบด้วยสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง
จำนวน ๘๐ คน มีวาระ ๖ ปี และสภาผู้แทน ประกอบด้วยสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง มีวาระ ๔ ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีไม่น้อยกว่า ๑๐ คน แต่ไม่
เกิน ๑๘ คน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการรัฐประหารภายใต้การนำของพลโท ผิน ชุณหะวัณ
เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ รวมเวลาการบังคับใช้ ๑ ปี ๕ เดือน ๓๐ วัน

๔. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๔๙๐

ก่อนการรัฐประหาร คณะรัฐประหารมอบหมายให้พันเอก กาจ กาจสงคราม เป็นผู้ร่าง
รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เมื่อร่างเสร็จแล้วนำไปซ่อนไว้ใต้ตุ่มน้ำ จึงมีชื่อเรียกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า “ฉบับใต้ตุ่ม”
ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ มีบทบัญญัติ ๙๘ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสองสภา คือ วุฒิสภา ประกอบด้วย สมาชิกมาจากการแต่งตั้งจำนวน
๑๐๐ คน มีวาระ ๖ ปี และสภาผู้แทน ประกอบด้วยสมาชิกมาจากการเลือกตั้งตามสัดส่วนประชากร
๒๐๐,๐๐๐ คน ต่อผู้แทนราษฎร ๑ คน มีวาระ ๔ ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอย่างน้อย ๑๕ คน แต่ไม่เกิน
๒๕ คน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ให้มีคณะอภิรัฐมนตรี ทำหน้าที่ถวายคำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์
และเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ในระหว่างการบังคับใช้ มีการแก้ไขเพิ่มเติม ๓ ครั้ง ครั้งแรก เป็นการแก้ไขสัดส่วนประชากรต่อผู้แทนราษฎร ครั้งที่สองกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และครั้งที่สาม เป็นเรื่องเอกสิทธิ์ของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยกเลิกโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๒ รวมเวลาการบังคับใช้ ๑ ปี ๔ เดือน ๑๔ วัน

๕. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๒

เมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว เสนอให้สภาผู้แทนพิจารณา เมื่อสภาผู้แทนพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๒ มีบทบัญญัติ ๑๘๘ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสองสภา คือ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกมาจากการแต่งตั้ง จำนวน ๑๐๐ คน มีวาระ ๖ ปี และสภาผู้แทน ประกอบด้วย สมาชิกมาจากการเลือกตั้งโดยตรง สัดส่วนประชากร ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อผู้แทนราษฎร ๑ คน มีวาระ ๔ ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่น้อยกว่า ๑๕ คน และไม่เกิน ๒๕ คน ซึ่งต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการรัฐประหารภายใต้การนำของพลเอก ฉัตร ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ รวมเวลาการบังคับใช้ ๒ ปี ๘ เดือน ๖ วัน

๖. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๖๕

คณะรัฐประหารได้นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๕ กลับมาบังคับใช้โดยแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางมาตราให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของบ้านเมือง ประกาศใช้บังคับ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๕ มีบทบัญญัติ ๑๒๓ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสภาเดี่ยว คือ สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท สมาชิกประเภทที่ ๑ มาจากการเลือกตั้ง และสมาชิกประเภทที่ ๒ มาจากการแต่งตั้ง ทั้งสองประเภทมีจำนวนเท่ากัน มีวาระ ๕ ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีไม่น้อยกว่า ๑๔ คนแต่ไม่เกิน ๒๘ คน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการรัฐประหารภายใต้การนำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ รวมเวลาการบังคับใช้ ๖ ปี ๗ เดือน ๑๒ วัน

๗. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒

คณะปฏิวัติยึดอำนาจการปกครอง และได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารประเทศเป็นการชั่วคราว มีบทบัญญัติ ๒๐ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสภาเดี่ยว คือ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยสมาชิกมาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ จำนวน ๒๔๐ คน มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญและมีฐานะเป็นรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติ

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจำนวนที่เห็นสมควรและต้องไม่เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยนายกรัฐมนตรีมีอำนาจพิเศษตามมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญนี้

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑ รวมเวลาการบังคับใช้ ๙ ปี ๔ เดือน ๒๐ วัน

๘. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑

เมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ ร่างเสร็จแล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑ มีบทบัญญัติ ๑๘๓ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสองสภา คือ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกมาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ จำนวน ๓ ใน ๔ ของสมาชิกสภาผู้แทน มีวาระ ๖ ปี และสภาผู้แทน ประกอบด้วยสมาชิกมาจากการเลือกตั้งตามสัดส่วนประชากร: ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อผู้แทนราษฎร ๑ คน มีวาระ ๔ ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่น้อยกว่า ๑๕ คน แต่ไม่เกิน ๓๐ คน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แยกอำนาจฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติออกจากกันอย่างชัดเจน โดยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกรัฐสภาในขณะเดียวกันไม่ได้ นอกจากนั้นยังห้ามข้าราชการดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการปฏิวัติ (ตัวเอง) ของจอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ รวมเวลาการบังคับใช้ ๓ ปี ๔ เดือน ๒๘ วัน

๙. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕

เมื่อจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิม แล้วร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ขึ้นเป็นแนวทางในการบริหารประเทศเป็นการชั่วคราว ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ มีบทบัญญัติ ๒๓ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสภาเดี่ยว คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจำนวน ๒๙๐ คน มีหน้าที่พิจารณากฎหมายและพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรีเสนอ และตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีได้ มีวาระ ๓ ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีจำนวนที่เห็นสมควร โดยก่อนที่จะตั้งคณะรัฐมนตรีให้หัวหน้าคณะปฏิวัติปฏิบัติหน้าที่นายกรัฐมนตรีไปพลางก่อน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗ รวมเวลาการบังคับใช้ ๑ ปี ๙ เดือน ๒๒ วัน

๑๐. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗

เนื่องจากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญและเหตุการณ์ได้ขยายผลจนเกิดกรณีวันมหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ยังผลให้คณะรัฐมนตรีของคณะปฏิวัติสิ้นสุดลง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อจัดตั้งคณะรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดินต่อไป นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้แต่งตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เมื่อร่างเสร็จแล้วเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว นำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗ มีบทบัญญัติ ๒๓๘ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสภาคู่ คือ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งจำนวน ๑๐๐ คน มีวาระ ๖ ปี และสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจาก การเลือกตั้งจำนวน ๒๕๐-๓๐๐ คน มีวาระ ๔ ปี โดยมีประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีไม่เกิน ๓๐ คนโดยนายกรัฐมนตรีต้องแต่งตั้งจากผู้ที่ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการยึดอำนาจของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ภายใต้ การนำของพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ รวมเวลาการบังคับใช้ ๒ ปี

๑๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๙

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ยึดอำนาจการปกครอง ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมแล้ว ประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบัญญัติ ๒๙ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสภาเดี่ยว คือ สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประกอบด้วยสมาชิกซึ่ง พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง จำนวน ๓๐๐-๔๐๐ คน มีวาระ ๔ ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่เกิน ๒๐ คน ต้องไม่เป็นข้าราชการ ไม่เป็นสมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจพิเศษตามมาตรา ๒๑

นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้มีสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี และยังกำหนด แผนพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย ๑๒ ปี แบ่งออกเป็นเป็น ๓ ขั้นตอน ๆ ละ ๔ ปี

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการยึดอำนาจภายใต้การนำของ พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๐ รวมเวลาการบังคับใช้ ๑๑ เดือน ๒๘ วัน

๑๒. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๒๐

เมื่อคณะปฏิวัติทำการยึดอำนาจการปกครอง ยกเลิกรัฐธรรมนูญ แต่เพื่อเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจ สังคม ความสามัคคีของชนในชาติ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับนานา ประเทศ จึงประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญนี้ในวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ มีบทบัญญัติ ๓๒ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสภาเดี่ยว คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง จำนวน ๓๐๐ - ๔๐๐ คน ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจำนวนที่เห็นสมควร ซึ่งต้องไม่เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยนายกรัฐมนตรีมีอำนาจพิเศษตามมาตรา ๒๗ แห่งธรรมนูญนี้

สาระสำคัญอื่น ๆ ที่บัญญัติไว้ เช่น ให้มีสภานโยบายแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นสภาที่ปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรี และก่อนตั้งคณะรัฐมนตรีให้ประธานสภานโยบายแห่งชาติ ทำหน้าที่นายกรัฐมนตรี เป็นต้น

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๑ รวมเวลาการบังคับใช้ ๑ ปี ๑ เดือน ๑๓ วัน

๑๓. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑

สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อร่างเสร็จแล้วเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อพิจารณา เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว นำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๑ มีบทบัญญัติ ๒๐๖ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสองสภา คือ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง จำนวน ๓ ใน ๕ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีวาระ ๖ ปี และสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงตามสัดส่วนประชากร ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อผู้แทนราษฎร ๑ คน มีวาระ ๔ ปี ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่เกิน ๔๔ คน ซึ่งในระยะที่บทบาทเฉพาะกาลยังมีผลบังคับใช้ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จะเป็นข้าราชการประจำหรือพนักงานของรัฐก็ได้

มีการแก้ไขเพิ่มเติมในภายหลังเกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จากวิธีรวมเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง มาเป็นแบบแบ่งเขตจังหวัด และให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ภายใต้การนำของพลเอก สุนทร คงสมพงษ์ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ รวมเวลาการบังคับใช้ ๑๒ ปี ๒ เดือน ๑ วัน

๑๔. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๓๔

เมื่อคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ทำการยึดอำนาจการบริหารประเทศ ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิม แต่เพื่อให้การบริหารประเทศเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงประกาศบังคับใช้ธรรมนูญฉบับนี้เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๔ มีบทบัญญัติ ๓๓ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสภาเดี่ยว คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งอย่างน้อย ๒๐๐ คน แต่ไม่เกิน ๓๐๐ คน มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีจำนวนที่เหมาะสมแต่ต้องไม่เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ให้มีสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ โดยหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เป็นประธาน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านความมั่นคงแก่คณะรัฐมนตรี และเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและถอดถอนนายกรัฐมนตรีอีกด้วย

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยกเลิกเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๔ รวมเวลาการบังคับใช้ ๙ เดือน ๘ วัน

๑๕. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔

สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อร่างเสร็จแล้วเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาให้ความเห็นชอบ เมื่อให้ความเห็นชอบแล้ว นำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๔ มีบทบัญญัติ ๒๓๓ มาตรา

รัฐสภา เป็นแบบสองสภา คือ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง จำนวน ๒๗๐ คน มีวาระ ๖ ปี และสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง จำนวน ๓๖๐ คน มีวาระ ๔ ปี ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา แต่ในวาระเริ่มแรกให้ประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จำนวนไม่เกิน ๔๘ คน

ภายหลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยกเลิกอำนาจสมาชิกวุฒิสภาในการเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป และหลังจากนั้นได้แก้ไขเพิ่มเติมให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อเป็นแนวทางการปฏิรูปการเมือง

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยกเลิกเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ รวมเวลาการบังคับใช้ ๕ ปี ๑๐ เดือน ๒ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน : ๕ ปีผ่านพ้น ปวงชนได้อะไร?

ในจำนวนรัฐธรรมนูญทั้งหมดจะเห็นได้ว่ามีเพียง ๙ ฉบับเท่านั้น ที่ผ่านการพิจารณาโดยกระบวนการนิติบัญญัติ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น หรือเสนอแนะเกี่ยวกับบทบัญญัติต่าง ๆ ที่จะให้มี ในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๙๒ ที่ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญครั้งแรก ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมผ่านคณะกรรมการรับฟังความคิดเห็น (มีจำนวน ๙ คน) และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับฟังการประชุมพิจารณาได้

การร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้ใช้วิธีการเช่นเดียวกันกับการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๙๒ คือ ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ เพียงแต่ที่มาของสมาชิก และการจัดองค์กรภายในแตกต่างกัน

ในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญได้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ทั้งการมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญและมีส่วนร่วมทางการเมืองภายหลังที่รัฐธรรมนูญมีผลใช้บังคับ

การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการร่างรัฐธรรมนูญ เช่น การสรรหาผู้แทนของแต่ละจังหวัด การแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ผ่าน ส.ส.ร. จังหวัด กระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากเวทีประชาพิจารณ์ที่จัดขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ และท้ายที่สุด การให้อำนาจแก่ประชาชนในการออกเสียงประชามติ ในกรณีที่รัฐสภามีมติไม่เห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเสนอ

สภาร่างรัฐธรรมนูญใช้เวลาดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นวันที่รัฐสภาประชุมพิจารณาเลือกสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญครบจำนวน ๙๙ คน ถึงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นวันที่สภาร่างรัฐธรรมนูญให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญก่อนที่จะเสนอให้รัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบต่อไป รวมระยะเวลาทั้งสิ้น ๒๓๓ วัน

รัฐสภาได้ประชุมเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ระหว่างวันที่ ๔ - ๑๐ กันยายน ๒๕๔๐ เมื่อพิจารณา เสร็จแล้ว รอการลงมติไว้เป็นเวลา ๑๕ วัน จากนั้นในวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๔๐ รัฐสภาได้ประชุมเพื่อลงมติ ผลการลงมติปรากฏว่าให้ความเห็นชอบ ๕๗๘ เสียง ไม่ให้ความเห็นชอบ ๑๖ เสียง (งดออกเสียง ๑๗ เสียง) จึงเป็นอันว่ารัฐสภาให้ความเห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญ

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภา นายมีชัย ฤชุพันธ์ ประธานวุฒิสภา พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร นายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ พร้อมด้วยศาสตราจารย์ไพศิษฏ์ พิพัฒน์กุล เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และนายพินิต อารยะศิริ เลขาธิการวุฒิสภา เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ทูลเกล้าฯ ถวายร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย

ถึงวันนี้ ... เป็นเวลา ๕ ปี ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มีผลใช้บังคับ โดยมีเจตนารมณ์หลักในการปฏิรูปการเมือง และมีสาระสำคัญ ประกอบด้วย

๑. การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง

๒. การเพิ่มมาตรการการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย

๓. การปรับปรุงโครงสร้างสถาบันทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพ เพื่อสนองต่อการแก้ไขปัญหาสำคัญของชาติอย่างชัดเจน

๕ ปีที่ผ่านมา ประชาชนได้อะไร? จากรัฐธรรมนูญ จึงเป็นคำถามที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญต้องช่วยกันตอบ และบางคำถาม มีคำตอบอยู่ในหัวใจและความรู้สึกของปวงชนชาวไทยแล้ว

การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพแก่ประชาชนมากที่สุดเท่าที่เคยมี

สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ ได้มีการให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้

"สิทธิ" คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคล

"เสรีภาพ" เป็นสภาวะการณ์ของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำ หรือปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง

"หน้าที่" เป็นกิจที่ต้องทำหรือควรปฏิบัติ

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่เพิ่มขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน อาจจำแนกได้ดังนี้

ก. สิทธิและเสรีภาพในฐานะที่เป็นมนุษย์ ได้แก่

๑. การบัญญัติให้การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

๒. สิทธิในทางอาญา

๒.๑ การห้ามจับหรือคุมขังบุคคลใด โดยไม่มีคำสั่งหรือหมายจากศาล

๒.๒ ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

๒.๓ ผู้เสียหายและพยานมีสิทธิได้รับความคุ้มครองและค่าตอบแทนจากรัฐ

๒.๔ จำเลยซึ่งถูกคุมขังระหว่างพิจารณา หากมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีได้เป็นผู้กระทำผิด ย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย

๓. สิทธิในความเสมอภาคของบุคคล

๓.๑ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้

๓.๒ สิทธิที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล และทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ข. สิทธิเสรีภาพในฐานะพลเมือง ซึ่งอาจแบ่งออกเป็นดังนี้

๑. สิทธิเสรีภาพพลเมืองทั่วไป ได้แก่

๑.๑ สิทธิทางการศึกษา โดยทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

- ๑.๒ สิทธิของผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง
- ๑.๓ เสรีภาพในทางวิชาการ
- ๑.๔ เสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ
- ๑.๕ สิทธิของผู้ซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และผู้ซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ
- ๑.๖ สิทธิของผู้ยากไร้ที่จะได้รับการรักษาจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- ๑.๗ สิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว ย่อมได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม และเด็กและเยาวชนที่ไม่มีผู้ดูแล ย่อมมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ
- ๑.๘ สิทธิในการได้รับข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในความครอบครองของหน่วยงานราชการ หน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

๒. สิทธิทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน

- ๒.๑ สิทธิของผู้เลือกตั้ง
- ๒.๒ สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง
- ๒.๓ สิทธิในการออกเสียงประชามติ
- ๒.๔ สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิทธิในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
- ๒.๕ สิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาต หรือดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมใดที่ อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- ๒.๖ สิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อให้รัฐสภาพิจารณา ร่างกฎหมายตามที่กำหนดในหมวด ๓ (สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย) และหมวด ๕ (แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ)
- ๒.๗ สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางการปกครองที่มีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน
- ๒.๘ สิทธิเข้าชื่อเพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการระดับสูง กรรมการองค์การอิสระ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ
- ๒.๙ สิทธิเข้าชื่อเพื่อถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่น
- ๒.๑๐ สิทธิเข้าชื่อเพื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

หน้าที่ของชนชาวไทย ได้แก่

๑. หน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
 ๒. หน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย
 ๓. หน้าที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
 ๔. หน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พิตักษปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 ๕. หน้าที่เฉพาะสำหรับ "เจ้าหน้าที่ของรัฐ" ซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชน
- ทั้งนี้บรรดาสีทธิต่าง ๆ ที่ได้บัญญัติเพิ่มขึ้นในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนั้นมีมากมายหลายประการ แต่มีบางสิทธิที่ได้มีการใช้และบังเกิดผลแล้วได้แก่

สิทธิในการได้รับบริการทางด้านสาธารณสุข

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๕๒ กำหนดไว้ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการได้รับการบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน ที่รัฐต้องจัดให้เป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ" ดังนั้น เพื่อให้เกิดผลอย่างจริงจัง จึงได้มีการตรากฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติขึ้น ซึ่งผ่านการพิจารณาจากวุฒิสภาในวาระที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๕ และประกาศในราชกิจจานุเบกษาวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ โดยกำหนดสาระเกี่ยวกับสิทธิของผู้ได้รับบริการประการหนึ่งว่า "ในกรณีที่ผู้รับบริการได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการรักษาพยาบาลของหน่วยบริการ ผู้ซึ่งได้รับความเสียหายมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายได้" ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิทธิดังกล่าวก่อให้เกิดความคุ้มครองผู้รับบริการมากยิ่งขึ้น

สำหรับผลที่ประชาชนจะได้รับนั้น จะทำให้คนไทยมีหลักประกันสุขภาพภายใต้ระบบเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน มีความมั่นคงและยั่งยืน

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา รัฐได้จัดโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า มีจำนวนประชาชนผู้มีสิทธิตามโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า สรุปรยอดผู้มีสิทธิ ณ เดือน พฤษภาคม ๒๕๔๕ รวมทั้งสิ้น ๔๕.๔๒ ล้านคน

สิทธิทางการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นพระราชบัญญัติที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับสิทธิเกี่ยวกับการศึกษาอย่างทั่วถึงทุกคนนั่นคือ ประชาชนชาวไทยจะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๔๓ ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ก่อนที่จะประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๒ สรุปว่าให้ความเห็นชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี ที่ครอบคลุมการศึกษาระดับประถมศึกษา (๖ ปี) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (๓ปี) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (สายสามัญและสายอาชีพ ๓ ปี) และให้ความเห็นชอบการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก ๖ ปี เป็น ๙ ปี เพื่อเตรียมให้คนไทยในอนาคตมีความรู้พื้นฐานสูงขึ้น

เพื่อให้การจัดการศึกษาของไทยสามารถดำเนินการสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และมีมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๒ ดังนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจึงเป็นกฎหมาย ที่จัดระบบการศึกษาในภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งจัดการเกี่ยวกับครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นผู้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับวิชาชีพ เพื่อพัฒนาให้เยาวชนมีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นอกจากนี้ยังสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการ การศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินี้ กำหนดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ รวมทั้งจัดการศึกษาให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ตลอดจนจนบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ นอกจากนี้ ยังให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้วยการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

ถึงวันนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ไปแล้วหลายประการ เช่น การแบ่งเขตพื้นที่การศึกษา การกำหนดค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาของชาติตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นเรื่องใหญ่ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ เช่น ระบบบริหารการศึกษา ระบบบุคลากร และนักเรียน นักศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาด้วย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพร้อมกันทั้งประเทศ ดังนั้น จึงต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนที่มีการปรับปรุงแก้ไขทั้งฉบับและแก้ไขบางมาตรา หากประกาศเป็นกฎหมายครบถ้วนทุกฉบับแล้ว การปฏิรูปการศึกษาของไทย คงจะได้รับความสำเร็จลุล่วงทุกประการ ประชาชนชาวไทยก็จะได้รับสิทธิทางการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในระดับพื้นฐานอีกต่อไป

สิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน บัญญัติในเรื่องการเข้าชื่อเสนอกฎหมายไว้ในมาตรา ๑๗๐ โดยให้อำนาจผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน ร่วมกันเข้าชื่อเสนอกฎหมายที่มีหลักการเกี่ยวกับหมวด ๓ สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย และ หมวด ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ การให้อำนาจประชาชนร่วมกันเข้าชื่อเสนอกฎหมายดังกล่าว เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น

เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งได้กำหนดวิธีการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ๒ วิธี คือ

๑. การเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งเอง จำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนเข้าชื่อเสนอกฎหมายต่อประธานรัฐสภา โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการตามประกาศรัฐสภา

๒. การเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยการจัดการของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในกรณีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนตั้งแต่ ๑๐๐ คน ประสงค์จะขอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ดำเนินการจัดให้มีการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

นับจนถึงปัจจุบัน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีการเข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติ ดังนี้

๑. ร่างพระราชบัญญัติที่เข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งเอง

๑.๑ ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพ ความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ พ.ศ. มีจำนวนผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายทั้งหมด ๔๓,๒๒๘ คน เนื่องจากผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายมีจำนวนไม่ถึงห้าหมื่นคนตามที่กฎหมายกำหนด ประธานรัฐสภาจึงสั่งจำหน่ายเรื่อง

๑.๒ ร่างพระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. มีจำนวนผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายทั้งหมด ๒๕,๓๖๖ คน เนื่องจากผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายมีจำนวนไม่ถึงห้าหมื่นคนตามที่กฎหมายกำหนด ประธานรัฐสภาจึงสั่งจำหน่ายเรื่อง

๑.๓ ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. มีจำนวนผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายที่ใช้สิทธิถูกต้องจำนวนทั้งสิ้น ๕๒,๖๙๘ คน ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ผ่านการพิจารณาของวุฒิสภาแล้ว และวุฒิสภามีมติแก้ไขเพิ่มเติม ขณะนี้อยู่ระหว่างรอการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร

๑.๔ ร่างพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านแห่งชาติ พ.ศ. มีรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายที่ใช้สิทธิถูกต้องจำนวนทั้งสิ้น ๓๖,๗๔๘ คน เนื่องจากมีจำนวนผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายที่ใช้สิทธิถูกต้องไม่ถึงห้าหมื่นคนตามที่กฎหมายกำหนด สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรจึงแจ้งให้ผู้แทนการเสนอกฎหมายยื่นรายชื่อเพิ่มเติม ต่อมาผู้แทนการเสนอกฎหมายได้มีหนังสือกราบเรียนประธานรัฐสภาเพื่อขอลอนเรื่อง และประธานรัฐสภาอนุญาตให้ถอนเรื่องได้

๑.๕ ร่างพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. มีผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายที่ใช้สิทธิถูกต้องจำนวน ๕๒,๘๓๗ คน ปัจจุบันได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว เป็นพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ โดยยังไม่มีผลบังคับใช้ครบทุกมาตรา จนกว่าจะล่วงพ้น ๑๘๐ วันนับจากวันประกาศใช้

๒. ร่างพระราชบัญญัติที่เข้าชื่อเสนอโดยการจัดของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

๒.๑ ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันคุ้มครองสุขภาพความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ พ.ศ. เนื่องจากเอกสารไม่ถูกต้อง และไม่ครบถ้วนจึงได้แจ้งให้ผู้แทนการเสนอกฎหมาย ดำเนินการรวบรวมเอกสารที่ถูกต้อง เสนอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งใหม่อีกครั้ง

๒.๒ ร่างพระราชบัญญัติสภาการเกษตรแห่งชาติ พ.ศ. มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเป็นผู้ขอให้มีการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย จำนวน ๑๓๕ คน เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ดำเนินการจัดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เข้าชื่อเสนอกฎหมาย มีประชาชนเข้าชื่อร่วมเสนอกฎหมาย จำนวนทั้งสิ้น ๖๔,๓๖๘ คน มีประชาชนร่วมเข้าชื่อเสนอกฎหมายครบตามจำนวนที่กำหนด ประธานกรรมการการเลือกตั้งจึงส่งเรื่องให้ประธานรัฐสภาดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว และประธานสภาผู้แทนราษฎรได้บรรจุในระเบียบวาระการประชุมแล้ว อยู่ระหว่างการรอการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร

๒.๓ ร่างพระราชบัญญัติธนาคารหมู่บ้าน พ.ศ. มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเป็นผู้ขอให้มีการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย จำนวน ๑๕๓ คน แต่เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ดำเนินการจัดการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เข้าชื่อเสนอกฎหมายมีประชาชนร่วมเข้าชื่อเสนอกฎหมายจำนวนทั้งสิ้น ๙,๘๓๑ คน เนื่องจากมีประชาชนร่วมเข้าชื่อเสนอกฎหมายไม่ครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด ประธานกรรมการการเลือกตั้งจึงได้มีหนังสือกราบเรียนประธานรัฐสภาเพื่อดำเนินการสั่งจำหน่ายเรื่อง

๒.๔ ร่างพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดบึงกาฬ พ.ศ. อยู่ระหว่างการตรวจสอบว่าผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมาย จำนวน ๒๕๖ คน เป็นผู้เสียสิทธิ ตามมาตรา ๖๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่

๒.๕ ร่างพระราชบัญญัติจัดแจ้งการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน พ.ศ. เนื่องจากเอกสารที่ตัวแทนยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ยังไม่ถูกต้อง ครบถ้วน คือขาดเอกสารบันทึกหลักการและเหตุผล และรายชื่อผู้เข้าร่วมชื่อเสนอกฎหมายที่มีเอกสารและคุณสมบัติครบจากจำนวน ๑๐๕ คน คงเหลือจำนวน ๘๙ คนคณะกรรมการการเลือกตั้งจึงได้แจ้งผู้แทนการเสนอกฎหมายทราบ และต่อมาได้ยื่นเอกสารเพิ่มเติม จำนวน ๓๒ คน จึงยอดผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมาย รวม ๑๒๑ คน และขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการตรวจสอบว่าจำนวนดังกล่าวมีผู้เสียสิทธิหรือไม่

สิทธิในการรับรู้ข่าวสารของราชการ

ในสังคมปัจจุบัน ข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างมาก ประชาชนที่ต้องการรับรู้ข้อมูลของภาครัฐ จึงมีสิทธิที่จะขอรับทราบข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐได้ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.๒๕๔๐ อันเป็นการสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่รัฐต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารที่มีผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จึงได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารไว้ ดังนี้

" มาตรา ๕๘ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองบุคคลอื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๙ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใด ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ"

เนื่องจากพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.๒๕๔๐ ได้มีการเสนอเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาก่อนที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จะประกาศบังคับใช้ แต่พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติวันบังคับใช้เอาไว้ ซึ่งวันดังกล่าวนั้นมีผลตามหลังที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้บังคับ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นพระราชบัญญัติที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถที่จะขอทราบข้อมูลต่างๆ ของหน่วยงานรัฐได้โดยไม่ถูกจำกัดสิทธิ เสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางราชการ ประชาชนจึงได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนและส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น หน่วยงานของรัฐต้องดำเนินการเผยแพร่รายละเอียด โครงสร้างการดำเนินงาน นโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวกับประชาชนประกาศในราชกิจจานุเบกษา และต้องจัดเตรียมสถานที่สำหรับจัดวางเอกสารที่ประชาชนอาจขอเข้ามาใช้บริการได้ด้วย

คณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร ได้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐจัดเตรียมข้อมูลประเภทต่างๆ ไว้ให้ประชาชนดังต่อไปนี้

๑. ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน รวมทั้งความเห็นแย้งและคำสั่งที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาวินิจฉัยดังกล่าว
๒. นโยบายหรือการตีความที่ไม่เข้าข่ายต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา
๓. แผนงาน โครงการ และงบประมาณรายจ่ายประจำปีของปีที่กำลังดำเนินการ
๔. คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีผลกระทบถึงสิทธิหน้าที่ของเอกชน

๕. สิ่งพิมพ์ที่ได้มีการอ้างอิงถึงในราชกิจจานุเบกษา

๖. สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือสัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ

๗. มติคณะรัฐมนตรี หรือมติคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมายหรือโดยมติคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ ให้ระบุรายชื่อรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการพิจารณาไว้ด้วย

๘. ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

ประชาชนสามารถขอข้อมูลข่าวสารที่ต้องการได้จากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบแต่ข้อมูลที่ต้องการนั้นต้องเป็นข้อมูลที่เปิดเผยได้ มิใช่ข้อมูลที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สถาบันพระมหากษัตริย์ ความมั่นคงของประเทศ และข้อมูลส่วนบุคคล หากประชาชนยังมีได้รับข้อมูลที่ต้องการสามารถส่งหนังสือร้องเรียนไปที่ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล

สิทธิในทางอาญา

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนไว้หลายประการด้วยกัน และสิทธิเสรีภาพในทางอาญาก็เป็นอีกประการหนึ่งที่ถูกกำหนดเอาไว้ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการจับกุม คุมขัง การค้น รวมทั้งสิทธิในการเรียกร้องค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายของพยาน ผู้เสียหาย และจำเลย ดังนี้

๑. การจับกุม คุมขังและการค้น รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดไว้ในมาตรา ๒๓๗ ว่า "ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ..." และมาตรา ๒๓๘ กำหนดไว้ว่า "ในคดีอาญา การค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล..." จะเห็นได้ว่าจากบทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนได้รับความคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพมากขึ้น เพราะในการออกหมายจับหรือหมายค้นโดยศาลนั้นย่อมได้รับการพิจารณากลับกรองด้วยความรอบคอบยิ่งขึ้น

๒. สิทธิในการได้รับค่าทดแทน ค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายในคดีอาญา แบ่งออกได้ดังนี้

๒.๑ สิทธิของพยาน ตามมาตรา ๒๔๔ กำหนดไว้ว่า "บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ..."

๒.๒ สิทธิของผู้เสียหาย ตามมาตรา ๒๔๕ กำหนดไว้ว่า "บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็น และสมควรจากรัฐ..."

๒.๓ สิทธิของจำเลย ตามมาตรา ๒๔๖ กำหนดไว้ว่า "บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุด.. จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย ตามสมควรตลอดจนบรรดาสีทธิ ที่เสียไปเพราะการนั้นคืน..."

จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าว เป็นผลให้บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้รับความคุ้มครองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลหรือการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ เพื่อให้การเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จึงได้ตรา "พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔" ขึ้นใช้บังคับ เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

สำหรับความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ตามกฎหมายนั้น ได้แก่ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค ๒ คือ

๑. ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา ๒๗๖ ถึงมาตรา ๒๘๗
๒. ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ได้แก่
 - ๑ ความผิดต่อชีวิต มาตรา ๒๘๘ ถึงมาตรา ๒๙๕
 - ๑ ความผิดต่อร่างกาย มาตรา ๒๙๕ ถึงมาตรา ๓๐๓
 - ๑ ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา ๓๐๑ ถึง ๓๐๕
 - ๑ ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนเจ็บป่วยหรือคนชรา มาตรา ๓๐๖ ถึงมาตรา ๓๐๘

ปัจจุบันนี้ได้มีการยื่นความจำนงเรียกค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามกฎหมายดังกล่าวแล้ว จำนวน ๑๙๓ ราย ดังนี้ แบ่งออกเป็นผู้เสียหาย จำนวน ๙๕ ราย และจำเลย จำนวน ๙๘ ราย

(หมายเหตุ : ข้อมูล ณ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ - ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๕)

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ถือเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งได้มีการบัญญัติให้มีองค์กรและกลไกในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเสียใหม่ เพื่อให้การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพครบถ้วน และตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

องค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่มีขึ้นตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ส่วนกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ที่สำคัญ ได้แก่ การแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สิน การถอดถอนออกจากตำแหน่ง และการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

๑) องค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

คณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อใช้อำนาจตรวจสอบการใช้อำนาจก่อนที่ผู้ใช้อำนาจรัฐเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง โดยมีอำนาจในการควบคุม และดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

ศาลรัฐธรรมนูญ เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อใช้อำนาจในการควบคุม ตรวจสอบ การดำเนินการต่าง ๆ ขององค์กรทั้งหลาย ให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยการควบคุมมิให้มีประเด็นหรือข้อกฎหมายใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ

ศาลปกครอง เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดจากข้อพิพาทในการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ศาลยุติธรรม เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีทั่วไป นอกเหนือจากอำนาจของศาลอื่น ที่สำคัญคือ ได้มีการเพิ่มแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเรียกว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อรับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชน ซึ่งได้รับความเสียหายอันเกิดจากการใช้อำนาจรัฐ โดยจะมีการพิจารณาและสอบสวนข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนหรือร้องทุกข์นั้น และทำรายงานพร้อมทั้งความเห็นและข้อเสนอแนะต่อรัฐสภา

คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อใช้อำนาจในการควบคุม ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของแผ่นดินให้เป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อใช้อำนาจในการควบคุม ตรวจสอบพฤติกรรมกรรมการใช้อำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง เพื่อป้องกันมิให้เกิดการทุจริตประพฤติมิชอบจากการใช้ตำแหน่งหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อใช้อำนาจในการตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้ง ส่งเสริม คุ้มครอง และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต่อการใช้อำนาจต่าง ๆ ของรัฐ

๑ กลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

การแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สิน เป็นกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพื่อให้เกิดความ โปร่งใสในการดำเนินการทางการเมืองของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่กฎหมายกำหนด โดยผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวจะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตนเอง คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทุกครั้งที่ได้รับตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่ง

การถอดถอนออกจากตำแหน่ง เป็นกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงที่ถูกกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ ต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือ ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น โดยผู้ใช้อำนาจในการถอดถอนได้แก่ วุฒิสภา

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยใช้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้สวนข้อเท็จจริงตามที่มีผู้กล่าวหา และสรุปความเห็น ว่า ข้อกล่าวหา นั้นมีมูลความผิด ซึ่งจะส่งให้วุฒิสภาเพื่อถอดถอน และส่งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อดำเนินคดีอาญาต่อไป

๑ ผลที่เกิดจากการใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

๑. การตราพระราชบัญญัติและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้การใช้อำนาจตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐขององค์กรและกลไกต่าง ๆ เป็นไปอย่างสมบูรณ์ ดังนี้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

- ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๑
- ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๑
- ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๔๑
- ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๒

- ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒

พระราชบัญญัติที่ต้องดำเนินการภายใน ๒ ปี

- ๑ พระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโส พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๑ พระราชบัญญัติสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๑ พระราชบัญญัติว่าด้วยการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๑ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๑ พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๑ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓

พระราชบัญญัติที่ต้องดำเนินการภายใน ๓ ปี

- ๑ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓

พระราชบัญญัติที่ต้องดำเนินการภายใน ๕ ปี

- ๑ พระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓

๒. การตรวจสอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้ดำเนินการอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพจนทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงถูกศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด และห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา ๕ ปี การยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินนี้ ได้มีการส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยไปแล้ว ๑๘ เรื่อง

๓. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรอิสระอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับจากประชาชนอย่างมาก ได้แก่

๑. คณะกรรมการการเลือกตั้ง ควบคุมและดำเนินการจัดการเลือกตั้ง สมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๔๓ และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๔ ให้เป็นไปโดยบริสุทธิ์และยุติธรรม มีความเด็ดขาดในการจัดการกับการทุจริตในการเลือกตั้ง โดยการให้ใบแดง ใบเหลืองและจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่อีกหลายครั้ง

๒. ศาลรัฐธรรมนูญ โดยมีการส่งเรื่องให้ตีความและวินิจฉัยหลายเรื่อง เช่น

๑) การวินิจฉัยตามคำร้องของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จและต้องห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา ๕ ปี

๒) การตีความร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ในประเด็นการให้อำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้งในการออกไปแดงตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ทุจริต การกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ลาออกไปเป็นรัฐมนตรีต้อง เสียค่าใช้จ่ายในการจัดการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างลงให้แก่รัฐ

๓) การวินิจฉัยความเป็นรัฐมนตรีที่ถูกศาลพิพากษาจำคุกแต่ให้รอการลงอาญาไว้ ไม่ทำให้ขาดสมาชิกภาพ

๔) การวินิจฉัยกระบวนการสรรหาคณะกรรมการการเลือกตั้งบางขั้นตอนขัดต่อรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้ต้องมีการสรรหากรรมการการเลือกตั้งใหม่แทน

นับตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ ถึงปัจจุบัน (ณ วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕) มีเรื่องมาสู่ศาลรัฐธรรมนูญ ๔๑๑ เรื่อง แบ่งออกเป็นไม่รับพิจารณา ๙๗ เรื่อง มีคำวินิจฉัยแล้ว ๒๔๑ เรื่อง

๓. ศาลปกครอง ได้พิจารณาและพิพากษาแก้ไข้ปัญหาให้แก่ประชาชนไปแล้วหลายคดี คำพิพากษาศาลปกครองกลางที่น่าสนใจ ได้แก่ คดีฟ้องขอให้เพิกถอนข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหิดลว่าด้วยการทำวิทยานิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ ศาลปกครองกลางวินิจฉัยให้มหาวิทยาลัยมหิดลเพิกถอนข้อบังคับดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าเป็นการสร้างภาระแก่นักศึกษาเกินสมควร และทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อนักศึกษา

นับตั้งแต่เปิดทำการศาลปกครอง วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๔ ถึงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ มีคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลปกครองกลาง ๖,๖๕๑ คดี พิพากษาแล้ว ๓,๙๓๓ คดี มีคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลปกครองสูงสุด ๑,๑๙๑ คดี พิพากษาแล้ว ๖๔๒ คดี

๔. ศาลยุติธรรมโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้พิจารณาและพิพากษาให้จำคุกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไปแล้วจำนวน ๑ ราย ในกรณีทุจริตการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ในกระทรวงสาธารณสุข และยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีอีก ๑ ราย กรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีพฤติกรรมร้ายรอยผิดปกติ เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ระเบียบตัดสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้งว่าขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ และศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ระเบียบดังกล่าวขัดรัฐธรรมนูญ

๕. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ได้พิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนต่าง ๆ และได้ช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหลายเรื่อง เช่น ร้องเรียนปัญหาที่เจ้าพนักงานที่ดินทำการรังวัดสอบเขตที่ดินรुकล้าที่ดินของผู้ร้องเรียน ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาจึงเข้าไปดำเนินการ ในที่สุดก็สามารถตกลงกันได้เป็นที่พอใจของทุกฝ่ายโดยไม่ต้องนำเรื่องไปฟ้องศาล นอกจากนี้ยังได้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ กรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งออกระเบียบตัดสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาว่าขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่และศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยว่า ระเบียบดังกล่าวขัดรัฐธรรมนูญ

นับตั้งแต่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเริ่มดำเนินการ เดือนธันวาคม ๒๕๔๒ ถึงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ ได้รับเรื่องร้องเรียน ๒,๔๖๕ เรื่อง พิจารณาไปแล้ว ๑,๓๑๑ เรื่อง

๖. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ที่ตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงอย่างได้ผล เช่น การลงมติในการไต่สวนชี้มูลการแจ้งบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จของนักการเมือง และส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด ทำให้ต้องห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา ๕ ปี การไต่สวนชี้มูลการร่ำรวยผิดปกติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และส่งให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิจารณามีคำสั่งให้ยึดทรัพย์สิน

นับตั้งแต่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ดำเนินการมาจนถึงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ ได้รับเรื่องมา ๘,๐๖๙ เรื่อง ดำเนินการไปแล้ว ๓,๒๑๘ เรื่อง

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้วางมาตรการในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยมีองค์กรที่เป็นอิสระและกลไกในการควบคุมตรวจสอบไว้หลายประการ โดยองค์กรและกลไกเหล่านี้จะมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กันไป

ดังนั้น จึงเป็นหลักประกันได้ว่า การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐจะเป็นไปอย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาการใช้อำนาจรัฐในทางที่ไม่ถูกต้องลงได้ ในขณะเดียวกันการใช้อำนาจรัฐจะเป็นไปด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดที่จะให้มีการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า "รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน"

การปรับปรุงโครงสร้างสถาบันทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดรูปแบบโครงสร้างของสถาบันสำคัญทางการเมือง รวมถึงวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ไว้แตกต่างจากเดิม เพื่อให้การดำเนินงานทางการเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บริสุทธิ์ ยุติธรรม และประชาชนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้งในประเด็นที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง รัฐสภา และคณะรัฐมนตรี ดังนี้

การเลือกตั้ง

สาระสำคัญที่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔

การเลือกตั้ง

๑. กำหนดให้การไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่
๒. หากผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิดังกล่าวโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรตามเวลาและวิธีการที่กำหนด ต้องเสียสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด
๓. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้ล่วงหน้าก่อนวันเลือกตั้งทั้งในและนอกราชอาณาจักร
๔. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สามารถใช้สิทธิร้องคัดค้านผลการเลือกตั้งได้ เมื่อเห็นว่าการเลือกตั้งนั้นไม่ได้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม
๕. เปลี่ยนวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นแบบผสมระหว่างการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้นส่งสมัครรับเลือกตั้ง
๖. ให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนแทนการแต่งตั้ง
๗. ให้มีองค์กรอิสระ คือ คณะกรรมการการเลือกตั้ง เข้ามาดูแล ดำเนินการจัดการเลือกตั้งแทนกระทรวงมหาดไทย

คณะกรรมการการเลือกตั้ง

๑. คณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามมาตรา ๑๔๐ ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ประกอบด้วย ประธานกรรมการการเลือกตั้ง และกรรมการอื่นอีก ๔ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๗ ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว
๒. คณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นองค์กรอิสระที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้อยู่นอกเหนืออำนาจฝ่ายบริหาร เพื่อเป็นหลักประกันให้กลไกในการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในระบบประชาธิปไตยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ปราศจากการแทรกแซงทางการเมือง เป็นกลางและได้ผู้แทนตามที่ประชาชนต้องการ และสามารถให้ความเป็นธรรมต่อผู้มีส่วนในกระบวนการเลือกตั้ง โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งควบคุมและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้ง พร้อมทั้งประกาศรับรองผลการเลือกตั้งเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันด้วย

๓. คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นองค์กรที่เป็นกลไกในการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบว่าการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน ส่งเสริม สนับสนุน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นงานประจำที่มีกระบวนการต่อเนื่อง มิใช่เป็นงานเฉพาะกิจที่เมื่อเลือกตั้งเสร็จแล้วก็หมดหน้าที่ไป

พรรคการเมือง

๑. การจัดตั้งพรรคการเมืองทำได้ง่ายขึ้น โดยบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดจำนวน ตั้งแต่ ๑๕ คนขึ้นไป ก็สามารถรวมกันเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองได้ แต่เพื่อให้โครงสร้างพรรคการเมืองแข็งแกร่งขึ้น จึงมีการกำหนดไว้ว่า พรรคการเมืองที่ได้จัดแจ้งการจัดตั้งพรรคกับนายทะเบียนพรรคการเมืองแล้ว จะต้องดำเนินการให้มีสมาชิกตั้งแต่ ๕,๐๐๐ คนขึ้นไป ซึ่งต้องประกอบด้วยสมาชิกที่มีอยู่ในแต่ละภาคและมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขาภายใน ๑๘๐ วัน

๒. สมาชิกของพรรคการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด สามารถร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ยกเลิกมติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ หากเห็นว่ามีมติหรือข้อบังคับนั้นขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๓. กำหนดให้รัฐสนับสนุนทางการเงินแก่พรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการทางการเมือง โดยผ่านกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง

ผลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

๑. การจัดการเลือกตั้ง ดังนี้

๑.๑ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา จำนวน ๒๐๐ คน ดังนี้

การเลือกตั้งทั่วไป	เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๔๓
การเลือกตั้งใหม่	เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๓
	เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๔๓
	เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๓
	เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๓
การเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่าง	เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔
	เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๔
	เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕
	เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๕

๑.๒ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน ๕๐๐ คน ดังนี้

การเลือกตั้งทั่วไป	เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๔
การเลือกตั้งใหม่	เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๔
การเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่าง	เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๔
	เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๔
	เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๔
	เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๕

จากการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พบว่ามีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ดังนี้

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เป็นการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๔๓

- ๑ ผู้มาใช้สิทธิในราชอาณาจักร คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๘๙
- ๒ ผู้มาใช้สิทธิในนอกราชอาณาจักร คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๓

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๔

- ๑ ผู้มาใช้สิทธิในราชอาณาจักร คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๙๔
- ๒ ผู้มาใช้สิทธิในนอกราชอาณาจักร คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๐

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบสถิติผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งนี้กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๓๙ ที่คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕๒ พบว่าเพิ่มขึ้น

๒. คณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้จัดทำประกาศและระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้การควบคุมและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

๓. มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ รวมทั้งสิ้น ๖๙ พรรค (ข้อมูล ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ จากสำนักกิจกรรมพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ)

โดยมีพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ทั้งสิ้น ๓๔ พรรค (เฉพาะพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๑) ดังนี้

๑. พรรคไทยรักไทย
๒. พรรคก้าวหน้า
๓. พรรคสันติภาพ
๔. พรรคประชาชน
๕. พรรคเกษตรมหาชน
๖. พรรคชาติประชาไทย
๗. พรรคพลังมหาชน
๘. พรรคอำนาจประชาชน
๙. พรรคเสรีไท

๑๐. พรรคกสิกรไทย
๑๑. พรรคไทยธรรมาธิปไตย
๑๒. พรรคเสรีประชาธิปไตย
๑๓. พรรคไทยมั่นคง
๑๔. พรรคชาวไทย
๑๕. พรรคชีวิตที่ดีกว่า
๑๖. พรรคไทยช่วยไทย
๑๗. พรรคสยาม
๑๘. พรรคเกษตรก้าวหน้า
๑๙. พรรคเพื่อฟ้าดิน (สหกรณ์)
๒๐. พรรคสังคมประชาธิปไตย
๒๑. พรรคเกษตรกร
๒๒. พรรคไทยมหารัฐ
๒๓. พรรคเผ่าไท
๒๔. พรรคชาติประชาชน
๒๕. พรรครักษ์ถิ่นไทย
๒๖. พรรคน้ำไทย
๒๗. พรรคสังคมพัฒนา
๒๘. พรรคแผ่นดินไทย
๒๙. พรรคมวลชน
๓๐. พรรคความหวังใหม่
๓๑. พรรคไทยมหาชน
๓๒. พรรคไทยเสรี
๓๓. พรรคแก้ปัญหาชาติ
๓๔. พรรคเกษตรไทย

ทั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งยุบพรรคการเมืองทั้งสิ้น ๓๕ พรรค โดยมีสาเหตุต่างกัน ดังนี้

- ๑. เนื่องจากยุบพรรคตามข้อบังคับพรรค จำนวน ๒ พรรค
- ๑. เนื่องจากไม่ดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๑ จำนวน ๓๓ พรรค

๔. เตรียมการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น คณะกรรมการเลือกตั้ง เสนอร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต่อคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และได้ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามาเป็นลำดับ จนกระทั่งประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๔๕

รัฐสภา

รัฐสภาเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นองค์กรที่ประชาชนเลือกตั้งตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติ รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ จึงมีการบัญญัติเกี่ยวกับโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ของรัฐสภา และกระบวนการดำเนินงานทาง รัฐสภาเอาไว้อย่างชัดเจน

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้มีการบัญญัติไว้เช่นกัน แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนบทบัญญัติ บางประการให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการเมือง และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ ทางรัฐสภามากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้จะให้รัฐสภาสามารถดำเนินงานไปอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

สาระสำคัญที่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕

โครงสร้างของรัฐสภา

สภาผู้แทนราษฎร

๑. องค์ประกอบและที่มา ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการ เลือกตั้งของประชาชน จำนวน ๕๐๐ คน แบ่งออกเป็น

๑ มาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้นส่งสมัครรับเลือกตั้ง จำนวน ๑๐๐ คน

๑ แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง เขตละหนึ่งคน จำนวน ๔๐๐ คน (แต่เดิมเป็นแบบผสม ระหว่างรวมเขตและแบ่งเขต)

๒. คุณสมบัติ กำหนดให้ผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องจบการศึกษา ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามาแล้ว รวมทั้งยังกำหนดให้ผู้สมัครต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่า ๙๐ วัน (แต่เดิมไม่มีการกำหนดระยะเวลาไว้)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะทำให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกที่มีคุณภาพ มากขึ้น เป็นผลให้รัฐสภามีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้นด้วย กล่าวคือ

๑ การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ จะเป็นการส่งเสริมระบบพรรคการเมืองให้มีความ เข้มแข็งมากขึ้น พรรคต่าง ๆ จะต้องมีการพัฒนาอุดมการณ์ นโยบายของพรรคให้ได้รับความนิยมนจาก ประชาชน และต้องมีการคัดเลือกบุคคลผู้สมัครที่มีความรู้ ความสามารถ มีชื่อเสียง เพื่อให้ประชาชน เลือก ดังคำที่กล่าวว่า **“พรรคเลือกคน ประชาชนเลือกพรรค”** การเลือกตั้งแบบนี้ใช้เขตประเทศ เป็นเขตเลือกตั้ง จะทำให้ผู้ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งประเทศ จึงมุ่งเน้นทำงานให้ ประเทศชาติมากกว่าสนใจเขตพื้นที่ในจังหวัดของตนเท่านั้น

๑ การเลือกตั้งแบบแบ่งเขต จะทำให้เขตเลือกตั้งเล็กลง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ สมัครที่มีความดีเป็นที่ประจักษ์ แต่มีทุนน้อย มีโอกาสได้รับเลือกเป็นผู้แทนมากขึ้น รวมทั้ง จะทำให้ได้ ผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถ มีความใกล้ชิดกับประชาชน สามารถดูแลประชาชนในพื้นที่ได้อย่าง ทั่วถึง และทราบปัญหาของแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริงอีกด้วย

วุฒิสภา

๑. องค์ประกอบและที่มา ประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน จำนวน ๒๐๐ คน (แต่เดิมมาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์)

๒. คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม

- ๑. จะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปีบริบูรณ์
- ๑. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- ๑. ต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ
- ๑. ต้องไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง
- ๑. ห้ามมิให้มีการหาเสียงเลือกตั้ง
- ๑. ห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาสองสมัยติดต่อกัน

การเปลี่ยนแปลงที่ให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนแทนการแต่งตั้ง รวมทั้งการมีคุณสมบัติดังที่ได้กล่าวมา จะทำให้วุฒิสภาเป็นสภาที่เป็นตัวแทนจากประชาชน เพื่อเข้ามาใช้อำนาจหน้าที่ในการพิจารณากลับกรองกฎหมาย ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และยังมีอำนาจในการให้ความเห็นชอบแต่งตั้งบุคคลสำคัญในองค์การอิสระที่จะมาใช้อำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจต่าง ๆ ของรัฐ รวมถึง การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งด้วย

อำนาจหน้าที่

โดยทั่วไปรัฐสภาจะมีอำนาจหน้าที่หลัก ๓ ประการ ได้แก่

๑. การตรากฎหมาย เป็นอำนาจในการออกกฎหมายใช้บังคับ ซึ่งกระบวนการจะต้องผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรก่อน แล้วจึงส่งให้วุฒิสภาพิจารณากลับกรองให้เกิดความรอบคอบอีกชั้นหนึ่ง

๒. การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นอำนาจในการสอดส่องดูแลการปฏิบัติงานของคณะรัฐมนตรีหรือฝ่ายบริหารด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การตั้งกระทู้ถาม การขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ การขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาเพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริง โดยไม่มีการลงมติ เป็นต้น

๓. การให้ความเห็นชอบ เป็นอำนาจในการพิจารณาให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญที่เกี่ยวกับประโยชน์ของแผ่นดินตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ ดังนี้

๑. กระทู้ถาม บัญญัติเพิ่มให้มีกระทู้ถามสดในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา (วุฒิสภาเรียกกระทู้ถามด่วน) ถ้าหากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่าการบริหารราชการแผ่นดินเรื่องใดเป็นเรื่องสำคัญที่อยู่ในความสนใจของประชาชน และเป็นเรื่องกระทบถึงประโยชน์ของประเทศหรือประชาชน หรือเป็นเรื่องด่วน (เดิมการตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีจะมีเพียงกระทู้ถามทั่วไป ซึ่งรัฐมนตรีจะตอบหรือไม่ก็ได้)

การมีกระทู้ถามสดนี้ จะทำให้การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ และ
ทันเหตุการณ์มากขึ้น รวมทั้งรัฐมนตรีจะต้องมีความพร้อมในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

๒. การขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ เป็นอำนาจของสภาผู้แทน
ราษฎรในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร แยกเป็น

๑ การขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี จะต้องมีส่วนสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร จำนวนไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรเข้า
ชื่อกัน และต้องมีการเสนอผู้สมควรเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไปด้วย รวมถึง ห้ามมิให้นายกรัฐมนตรียุบ
สภาผู้แทนราษฎร เมื่อมีการเสนอญัตตินี้แล้วด้วย

๒ การขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล จะต้องมีส่วน
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของ
สภาผู้แทนราษฎร

จากทั้งสองกรณี ถ้าเห็นว่ามีพฤติการณ์เกี่ยวกับการร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปใน
ทางทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือจงใจฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ผู้เข้าชื่อ
ต้องยื่นถอดถอนต่อประธานวุฒิสภาก่อนด้วย

การขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญฉบับ
ปัจจุบัน ก็คือ การขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะตามรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ
เพียงแต่ต้องการให้ระบุชัดเจนลงไปว่า ขออภิปรายนายกรัฐมนตรี และให้กระทำได้ยากขึ้น เนื่องจากต้องมี
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อมากขึ้นถึง ๒ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ รวมทั้งให้มีการ
เสนอชื่อผู้สมควรเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไปมาด้วย ถ้าหากนายกรัฐมนตรีแพ้มติไม่ไว้วางใจก็ให้น่าเชื่อ
นายกรัฐมนตรีที่เสนอมาด้วยนั้น ขึ้นทุกเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีได้ทันที ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้กระทบ
กระเทือนในการทำงานของสภาผู้แทนราษฎร

นอกจากนี้ การห้ามนายกรัฐมนตรียุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อได้มีการเสนอญัตติขอเปิด
อภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี มิฉะนั้นจะมีการยุบสภาเพื่อหลีกเลี่ยงการอภิปรายได้ อันอาจทำให้
การทำงานของสภาผู้แทนราษฎรต้องหยุดชะงักไป

๓. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รัฐธรรมนูญนี้ได้บัญญัติให้รัฐสภาเป็นกลไกตรวจสอบ
สอบการใช้อำนาจรัฐต่าง ๆ ได้แก่

๓.๑ การเข้าชื่อร้องขอให้วุฒิสภาก่อถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง ซึ่งได้กำหนด
ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๔ ของจำนวนสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเท่าที่มีอยู่
ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติถอดถอนผู้ดำรง
ตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงออกจากตำแหน่ง และให้สมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่น้อย
กว่า ๑ ใน ๔ ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธาน
วุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติถอดถอนสมาชิกวุฒิสภาออกจากตำแหน่งได้

๓. ๒ การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง เป็นมาตรการสำคัญในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา โดยกำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงออกจากตำแหน่ง ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษาหรือตุลาการ พนักงานอัยการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงตามที่กฎหมายกำหนด

๓.๓. การให้ความเห็นชอบในการเลือกและแต่งตั้งให้บุคคลดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น ซึ่งอำนาจของวุฒิสภาที่จะต้องให้ความเห็นชอบเพื่อให้บุคคลเหล่านี้เข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระที่เข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจต่าง ๆ ของรัฐ

กระบวนการดำเนินงานทางรัฐสภา ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป มีดังนี้

๑. สมัยประชุมของรัฐสภา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้ปรับเปลี่ยนให้ ปีหนึ่งมีสมัยประชุมสามัญ ๒ สมัย คือ สมัยสามัญทั่วไป และสมัยสามัญนิติบัญญัติ ในแต่ละสมัย ได้มีการขยายระยะเวลาจากสมัยละ ๙๐ วัน เป็น ๑๒๐ วัน ด้วย

๑) สมัยสามัญทั่วไป รัฐสภาดำเนินการประชุมเพื่อพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้ทุกเรื่อง เช่น การพิจารณากฎหมาย การพิจารณาญัตติต่าง ๆ การตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี การเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี และเรื่องอื่น ๆ

๑) สมัยสามัญนิติบัญญัติ รัฐสภาจะดำเนินการประชุมได้เฉพาะเรื่องที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น โดยยังคงพิจารณารากกฎหมายได้ แต่จะพิจารณาญัตติต่าง ๆ รวมทั้งการขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ ในสมัยประชุมนี้มีได้

๒. การพิจารณากฎหมายของรัฐสภา

๑) การพิจารณากฎหมายของรัฐสภา จะพิจารณาได้ทั้งร่างพระราชบัญญัติ และร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (เดิมจะพิจารณาได้เฉพาะร่างพระราชบัญญัติเท่านั้น)

๒) การนำร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาเห็นชอบแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ภายใน ๒๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับร่างฯ นั้นจากรัฐสภา (เดิมให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ภายใน ๓๐ วัน)

๓) ในกรณีที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ถ้ารัฐสภายังมิได้ให้ความเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาแล้วแต่กรณี สามารถหยิบยกขึ้น

พิจารณาต่อไปได้ หากคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่ร้องขอภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันเรียกประชุมรัฐสภา ครั้งแรกหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป และรัฐสภาไม่มีมติเห็นชอบด้วย (เดิมร่างกฎหมายเหล่านี้ที่ค้างการพิจารณาของรัฐสภาจะเป็นอันตกไป)

๔) ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก สตรี และ คนชรา หรือผู้พิการ หรือทุพพลภาพ หากสภาผู้แทนราษฎรมิได้พิจารณาโดยคณะกรรมการธิการเต็มสภา ให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้น โดยมีตัวแทนองค์กรเอกชนเกี่ยวกับบุคคลประเภท นั้น มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของจำนวนกรรมาธิการทั้งหมดเข้าร่วมด้วย

๕) ในกรณีเป็นที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอ เป็นร่างที่เกี่ยวข้องกับการเงินที่จะต้องมีการรับรองของ นายกรัฐมนตรีหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของที่ประชุมร่วมกันของประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธาน คณะกรรมการวิสามัญประจำสภาผู้แทนราษฎรทุกคน เป็นผู้วินิจฉัย (เดิมเป็นอำนาจของประธาน สภาผู้แทนราษฎรเพียงคนเดียวเป็นผู้วินิจฉัย)

๖) ร่างพระราชบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีระบุไว้ในนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ว่าจำเป็นต้องการบริหารราชการแผ่นดิน หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใด หากสภาผู้ แทนราษฎรมิได้ให้ความเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ คณะรัฐมนตรีอาจขอให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อมีมติอีกครั้งหนึ่ง หากรัฐสภาไม่มีมติให้ความเห็นชอบ ให้ตั้งบุคคลซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกของแต่ละสภามีจำนวนเท่ากันตามที่คณะรัฐมนตรีเสนอ ประกอบกันเป็นคณะกรรมการร่วมกันของรัฐสภาเพื่อพิจารณาร่างนั้นใหม่ และให้คณะกรรมการ ร่วมกันรายงานและเสนอร่างที่ได้พิจารณาแล้วต่อรัฐสภา ถ้ารัฐสภาไม่มีมติให้ความเห็นชอบด้วย ถือว่า ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภา ถ้ารัฐสภาไม่มีมติไม่ให้ความเห็นชอบ ถือว่าร่างนั้นตกไป (เดิมถือว่าร่าง กฎหมายนั้นเป็นอันตกไป จะนำกลับมาพิจารณาใหม่มิได้)

๓. การเปิดเผยบันทึกการออกเสียงลงคะแนน ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร การประชุมวุฒิสภา และการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ประธานของแต่ละสภาจะต้องจัดให้มีการ บันทึกการออกเสียงลงคะแนนของสมาชิกแต่ละคน และเปิดเผยบันทึกดังกล่าวไว้ในที่ประชาชน สามารถเข้าไปตรวจสอบได้ เว้นแต่กรณีการลงคะแนลับ

๔. การตั้งคณะกรรมการวิสามัญ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการวิสามัญประจำ สภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นเป็น ๓๑ คณะ (จากเดิม ๒๓ คณะ) และคณะกรรมการวิสามัญประจำ วุฒิสภาเพิ่มขึ้นเป็น ๒๑ คณะ (จากเดิม ๑๖ คณะ) เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้น และภารกิจของแต่ละสภาที่เพิ่มขึ้นด้วย

๕. การให้มีประมวลจริยธรรมของสมาชิกและกรรมาธิการ รัฐธรรมนูญกำหนด ให้สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภามีอำนาจตราข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกและ กรรมาธิการ เพื่อเป็นข้อบังคับสำหรับการดำเนินงานของสมาชิกและกรรมาธิการ ให้มีอุดมการณ์ใน

การทำงาน ปฏิบัติอยู่ในกรอบของจริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรม ทั้งโดยส่วนตัวและโดยหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อสาธารณชน

การเปลี่ยนแปลงกระบวนการดำเนินงานทางรัฐสภา จะทำให้การปฏิบัติงานของรัฐสภามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และประชาชนจะได้รับประโยชน์มากขึ้นหลายประการ คือ

๑) การเปลี่ยนแปลงสมัยประชุมสามัญของรัฐสภา จะทำให้รัฐสภามีการพิจารณาออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายให้ทันสมัยขึ้น เพราะจะกระทำได้ทั้งสองสมัย รวมทั้ง การเพิ่มกำหนดเวลาให้แต่ละสมัยมีกำหนด ๑๒๐ วัน จะทำให้สมาชิกรัฐสภาปฏิบัติงานในสภาได้มากขึ้น ความล่าช้าในการออกกฎหมายมาบังคับใช้จะลดลงไป ส่งผลให้มีกฎหมายออกมาใช้บังคับตอบสนองประชาชนได้มากขึ้นกว่าเดิม

๒) ในการพิจารณากฎหมายของรัฐสภาจะเกิดประโยชน์มากขึ้น เช่น กรณีที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงหรือยุบสภา แต่เดิมนั้นให้กฎหมายที่รัฐสภายังไม่ได้ความเห็นชอบเป็นอันตกไป แต่ตามรัฐธรรมนูญใหม่คณะรัฐมนตรีใหม่สามารถร้องขอให้รัฐสภาให้ความเห็นชอบเพื่อนำมาพิจารณาต่อไปได้ ทำให้กระบวนการพิจารณากฎหมายมีความต่อเนื่องไป ไม่หยุดชะงัก โดยไม่ต้องเสนอเข้ามาใหม่ เพราะจะทำให้เสียเวลาจากการเริ่มต้นใหม่

ส่วนกรณีการพิจารณากฎหมายที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนชรา หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ในชั้นกรรมาธิการวิสามัญ จะเปิดโอกาสให้ตั้งบุคคลภายนอกที่มีได้เป็นสมาชิกเป็นกรรมาธิการเพื่อร่วมพิจารณา ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย ให้ตรงต่อความเป็นจริงมากขึ้น

๓) การเปิดเผยบันทึกการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมของสมาชิกจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนที่จะได้รับทราบผลการออกเสียงลงคะแนดังกล่าว

๔) การตั้งคณะกรรมาธิการเพิ่มมากขึ้น ก็จะทำให้การควบคุมตรวจสอบการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ เป็นไปอย่างครบถ้วน และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๕) การมีประมวลจริยธรรมของสมาชิกและกรรมาธิการ จะทำให้การปฏิบัติงานของสมาชิกและกรรมาธิการเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์และเที่ยงธรรม และมีความรับผิดชอบต่อประชาชนมากขึ้นด้วย

คณะรัฐมนตรี

สาระสำคัญที่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ องค์ประกอบ

คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกิน ๓๕ คน มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา โดยรัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎรในหน้าที่ของตนและต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

๑ คุณสมบัติ

๑. นายกรัฐมนตรีต้องแต่งตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือผู้เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่พ้นจากสมาชิกภาพเพราะได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีในอายุของสภาผู้แทนราษฎรชุดเดียวกัน
๒. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
๓. ในกรณีรัฐมนตรีประสงคฺจะได้รับประโยชน์จากหุ้นที่ตนถือครองให้แจ้งต่อประธานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อโอนหุ้นที่ประสงคฺนั้นให้นิติบุคคลซึ่งจัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น

๒ การเลือกนายกรัฐมนตรี

ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันเปิดประชุมรัฐสภาครั้งแรก โดยดำเนินการดังนี้

๑. การเสนอชื่อบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้การรับรองไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่
๒. มติของสภาผู้แทนราษฎรที่ให้ความเห็นชอบ ต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ และต้องลงคะแนนโดยเปิดเผย
๓. เมื่อพ้นกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้เรียกประชุมรัฐสภาครั้งแรกแล้ว ไม่สามารถหาบุคคลที่ได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งได้ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งบุคคลที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุดเป็นนายกรัฐมนตรีภายใน ๑๕ วัน

๓ อำนาจหน้าที่

๑. ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ากิจการในเรื่องใด อาจจะกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติและประชาชน นายกรัฐมนตรี อาจปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภา เพื่อให้มีการออกเสียงประชามติในเรื่องนั้นได้ เพื่อเป็นการให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรี
๒. การรวมหรือการโอนกระทรวง ทบวง กรม ที่มีผลเป็นการจัดตั้งกระทรวง ทบวง กรม ขึ้นใหม่ โดยไม่มีการกำหนดอัตราข้าราชการหรือลูกจ้างเพิ่มขึ้นจากเดิมให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา (ภายใน ๓ ปีจะเพิ่มอัตราไม่ได้)

๓. เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงหรือยุบสภา ห้ามมิให้คณะรัฐมนตรีใช้อำนาจแต่งตั้ง โยกย้ายข้าราชการ หรือพนักงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง เว้นแต่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

๔. ให้คณะรัฐมนตรีจัดทำรายงานแสดงผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา และตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ต่อรัฐสภาปีละหนึ่งครั้ง

ห้าปีผ่านไป ประชาชนได้อะไร? จากคณะรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐

๑. ประชาชนสามารถตรวจสอบนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีได้ ทั้งการร่ำรวยผิดปกติ การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือการไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ

๒. ประชาชนได้คณะรัฐมนตรีที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มที่และมีเสถียรภาพ เพราะ

๒.๑ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ต้องพ้นจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างสมบูรณ์

๒.๒ การตรวจสอบนายกรัฐมนตรีโดยการยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ มีเงื่อนไขและองค์ประกอบเพิ่มขึ้นทำให้นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหาร มีความมั่นคงในตำแหน่งมากขึ้น แต่ทั้งนี้ สามารถตรวจสอบได้โดยวิธีการอื่น ๆ ตามรัฐธรรมนูญ

๓. ประชาชนได้รับบริการจากรัฐสะดวก รวดเร็ว อันเนื่องมาจากการปรับปรุงโครงสร้างของส่วนราชการภายใต้การกำกับดูแลของคณะรัฐมนตรี

บรรณานุกรม

"ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๗๖
ตอนที่ ๑๗ (วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๒).

"ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๘๙
ตอนที่ ๑๙๒ (วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๕).

"ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๒๐." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๙๔
ตอนที่ ๑๑๑ (วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๐).

"ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๓๔." ราชกิจจานุเบกษา.
เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๔๐ (วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๔).

"พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕."
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๔๙ หน้า ๑๖๖ (วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕).

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๔๙๐." ราชกิจจานุเบกษา.
ตอนที่ ๕๓ เล่ม ๖๔ (วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕."
ราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ ๑๕ เล่ม ๖๙ (วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๙๕)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙." ราชกิจจานุเบกษา. ตอนที่ ๓๐
เล่ม ๖๓ (วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙).

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒." ราชกิจจานุเบกษา. ตอนที่ ๑๗
เล่ม ๖๖ (วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๔๙๒)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๘๕
ตอนพิเศษ (วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๙๑
ตอนที่ ๑๖๙ (วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๙." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๙๓
ตอนที่ ๑๓๕ (วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๙)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๙๕
ตอนที่ ๑๔๖ (วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๑)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๐๘
ตอนที่ ๒๑๖ (วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๔)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๔
ตอนที่ ๕๕ ก (วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐)

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕." ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๔๙
หน้า ๕๒๙ (วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕)

ศิลปากร, กรม "พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา-
ประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว." พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : รัฐสภา, ๒๕๓๖.

สนธิ เตชานันท์. "แผนพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยในพระบาทสมเด็จพระ-
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว." กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๓๖.

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา. รายงานประจำปี ๒๕๔๓. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ,
๒๕๔๓.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. "พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๑."
กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์, ๒๕๔๔.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. "พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
คณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๔๑." กรุงเทพฯ : กอการพิมพ์, ๒๕๔๑.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. "พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
พรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๑." กรุงเทพฯ : กอการพิมพ์, ๒๕๔๑.

สำนักงานศาลปกครอง. รายงานผลการปฏิบัติงานของศาลปกครองและสำนักงาน
ศาลปกครอง ประจำปี ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ, ๒๕๔๕.

สิริรัตน์ เมืองสมุทร. "เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่ดิน." วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
๑, (๑) : ๖๘ - ๖๙ ; เมษายน - กันยายน ๒๕๔๕.

รายชื่อคณะกรรมการจัดนิทรรศการเนื่องในวันรัฐธรรมนูญ
ประจำปี ๒๕๔๕

๑. นางพรพิมล ธิรคุณโกวิท	ที่ปรึกษา
๒. นางบุญรักษา ชมชื่น	ที่ปรึกษา
๓. นายบุญเรือง นูรภักดิ์	ประธานกรรมการ
๔. นางจิราวรรณ ชัยพานิช	รองประธานกรรมการ
๕. นางสาวเยาวนิจ สุนนานนท์	รองประธานกรรมการ
๖. นางวิจิตรา วัชรภรณ์	รองประธานกรรมการ
๗. นางสาวดวงรัตน์ เลาน์ตถพงษ์ภูริ	กรรมการ
๘. นางมาลินี คงรื่น	กรรมการ
๙. นายทองศักดิ์ สุระคำแหง	กรรมการ
๑๐. นางสาวอารีรัตน์ วิษาช่าง	กรรมการ
๑๑. นายวิริยะ คล้ายแดง	กรรมการ
๑๒. นายพิศณุ พลพีชน์	กรรมการ
๑๓. นางสาวเบญจลักษณ์ สุทธิวิไล	กรรมการ
๑๔. นางสาวดวงจิตร์ ก่อเจริญวัฒน์	กรรมการ
๑๕. นายสุเทพ เอี่ยมคง	กรรมการ
๑๖. นางสาวสุรีย์ ขวัญบัว	กรรมการ
๑๗. นางสุภัทร คำมุงคุณ	กรรมการ
๑๘. นางสาวอุบล ศิลปสัย	กรรมการ
๑๙. นายณัฐพร วรปัญญาตระกูล	กรรมการ
๒๐. นางสาวปิยะนาถ สระสงคราม	กรรมการ
๒๑. นางสาวสายฝน ดิงาม	กรรมการ
๒๒. นายยุทธพงศ์ ปิ่นอนงค์	กรรมการ
๒๓. นางสาวนันทพรพรข ศิริวงศ์	กรรมการ
๒๔. นายธเนตร์ ภูสุวรรณ	กรรมการ
๒๕. นางสาววงศ์เดือน พุกชาญคำ	กรรมการ
๒๖. นางสาวอรรวรรณ พลชนะ	กรรมการ
๒๗. นางสาวพรพิมล ศิลปกันตัง	กรรมการ
๒๘. นางสาวจันทรา นาคทับทิม	กรรมการ

๒๙. นางพนาพร พร้อมเจริญ	กรรมการ
๓๐. นายกิตติชาติ สัมพันธ์นิรันดร	กรรมการ
๓๑. นางบังอร สันติปริชาจิตต์	กรรมการ
๓๒. ว่าที่ร้อยตรีหญิง ชลธิชา ราศรี	กรรมการ
๓๓. นางสาวจากรวรรณ ช่วยเกิด	กรรมการ
๓๔. นางสาวสุนันทา ไชติภรณ์	กรรมการ
๓๕. นายณรงค์ ศรีนาค	กรรมการและเลขานุการ
๓๖. นายเชษฐา ทองยิ่ง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

